2. Григор'єва Г.Г. Розвиток дошкільника в образотворчої діяльності [Текст]. / Г.Г. Григор'єва. – К., 1999. – 84 с.
3. Григорьева Г.Г. Изобразительная деятельность дошкольников [Текст]. / Г.Г. Григорьева. – М, 2005. – 73 с.
4. Казакова Т.Г. Теория й методика развития детского изобразительного творчества [Текст]. /Т.Г. Казакова. – М.:Владос, 2006. – 128 с.
5. Комарова Т.С. Дитяче художня творчість[Текст]. / Т.С. Комарова. – К., 2005. – 85 с.
6. Халезова Н.Б. Декоративная пластика и декоративная лепка в детском саду[Текст] / Н.Б. Халезова. – М.: Сфера, 2005. – 114 с.

І.Сточко,
здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського,
наук. керівник – канд. пед. наук, доцент Л.В.Старовойт

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Зміна умов суспільного життя, перехід виробничої галузі держави до ринкових відносин, об’єктивне осмислення реалій XXI століття з особливою гостротою висуває питання про підвищення ефективності трудової діяльності людини. Адже саме активна, творча, працелюбна особистість здатна справитися з сучасними викликами. Звісно, основу такого ставлення особистості до своєї діяльності в усіх сферах життєдіяльності закладає освітня галузь, починаючи вже з першої своєї ланки. Найбільш дієвим у цьому плані є трудове навчання, спрямоване на вироблення відповідних трудових компетентностей та самостійності, професійної майстерності, готовності до життя у ринкових умовах. Очевидно, що важливим напрямом реалізації визначених завдань є активізація форм і методів трудової діяльності учнів на уроках. Саме трудове навчання має більше можливостей для ефективного формування і розвитку конструктивних умінь та навичок учнів за умови організації їх творчої пізнавально-самостійної діяльності та використання при цьому доцільних активних засобів, методичних прийомів у процесі праці.

Основні дослідження та публікації. Проблема активізації пізнавальної самостійності в процесі трудового навчання у педагогічній теорії і практиці не нова. До неї зверталися багато вчених, педагогів-практиків на всіх етапах розвитку педагогічної думки. Ідею активізації навчання за допомогою наочності, шляхом активного спостереження, узагальнення та самостійних висновків висловлювали педагоги І.Песталоцці та Ф.Дістервег, письменник Ф.Рабле та ін. Загальні основи активного трудового навчання школярів одержали розвиток у дослідженнях М.Гончарова, В.Оржеховської, Д.Тхоржевського та ін. Зокрема, останнім доведено, що на ефективність

трудового навчання впливає застосування різних форм організації праці учнів. Проблема активізації пізнавальної самостійності в процесі трудового навчання молодших школярів знайшла відображення у роботах О.Киричука, О.Коберника. Деякі аспекти цієї проблеми досліджувалися О.Савченко, В.Тименком та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія розвитку людської цивілізації засвідчує, що її мрії про вдосконалення суспільства органічно переплітались з думками про вдосконалення трудового навчання та виховання підростаючого покоління. Адже досвід підтверджує, що формування пізнавальних компетентностей залежить не лише від методів, прийомів, засобів навчання, але й від форм організації цього процесу. Останні є носієм зовнішнього аспекту організації освітнього процесу і характеризують взаємозв'язки між його учасниками.

Поняття «пізнавальна самостійність» в психолого-педагогічній літературі трактується по-різному. Зокрема, в «Українському педагогічному словнику» зазначається, що самостійність – вдосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної роботи учнів, що забезпечує активну й самостійну теоретичну і практичну діяльність школярів в усіх ланках навчального процесу» [2].

Самостійність стосується діяльності та ґрунтується на принципі активності, за яким процес оволодіння знаннями – це результат активної самостійної пізнавальної діяльності. Природним прагненням кожної особистості є активна самостійна дія у будь-якій сфері діяльності. Особливого значення це набуває у дитячому віці, тому вчителеві слід зважати на цей стан, не руйнувати його, а всіляко підтримувати, заохочувати, підкреслювати результативність. Ефективність педагогічної дії у цій ситуації залежатиме від дотримання правила про зміну види навчальної діяльності школярів [4].

Проведений аналіз основних досліджень та публікацій дозволяє говорити, що в основу трудової діяльності покладено принцип «самостійності». Виходячи з діяльнісного характеру суб'єктивних відносин людини з навколишнім світом, учені по-різному визначають поняття «самостійність»: ототожнюється, перш за все, з практичною діяльністю людини; як характеристику якісного боку діяльності; тотожність результатів діяльності і активності.

Самостійність часто визначають через діяльність, вказуючи на її характер, на ставлення суб'єкта до діяльності. На наш погляд, самостійність і діяльність – близькі, але не тотожні поняття, оскільки самостійність забезпечує становлення, розвиток і перетворення діяльності. Виходячи з теоретичних тверджень окремих дослідників, які вказують, що самостійність не просто діяльність, її вид чи стан, а характеристика особистості, її самодіяльність, яка має самостійну силу реагування і проявляється у вільній, свідомій, внутрішній діяльності. Самодіяльність особистості передбачає перш за все максимальну реалізацію її активності у процесі різних видів діяльності: фізично-оздоровчій, предметно-перетворювальній, навчально-пізнавальній, соціально-

комунікативній, оцінно-орієнтаційній, художньо-ігровій, громадсько-корисній тощо [6].

Тому трудова самостійність розглядається як стійке особистісне утворення динамічного характеру, що є не окремою рисою особистості, а її інтегральною якістю, яка складається з комплексу емоційних, інтелектуальних, характерологічних властивостей і якостей, що проявляються у вільній, свідомій, ініціативній, предметно-перетворювальній діяльності [5]. Тобто, вона є цілісним утворенням, складною категорією, що виступає у єдності двох аспектів: зовнішнього (ставлення до різних видів трудової діяльності) і внутрішнього (якостей особистості, необхідних для участі у цих видах діяльності).

На наш погляд, розуміння суті трудової самостійності особистості неможливе без обґрунтування її функцій і структури, знання яких дає можливість визначити особливості становлення і розвитку цього феномена. Підтвердженням останнього є положення К.Ушинського про позитивний вплив трудової самотійності на фізичний, розумовий і моральний розвиток особистості [6].

У процесі активної трудової діяльності створюються найбільш сприятливі умови для повноцінного росту і розвитку дитячого організму, його загартування, зміцнення здоров'я, формування рухових, гігієнічних умінь і навичок. Саме активність, яку проявляють діти, створює значні можливості для забезпечення психічного розвитку особистості, її інтелекту, емоцій, почуттів, волі. У результаті активної трудової діяльності в учнів розвиваються такі розумові операції, як аналіз і синтез, абстракція й узагальнення, формуються воля та характер, певні властивості особистості. Це дозволяє стверджувати, що у процесі активної трудової діяльності забезпечується розвиток інтелектуальної, мотиваційної та емоційно-почуттєвої сфери особистості.

За результатами аналізу психологічних і педагогічних праць вітчизняних і зарубіжних авторів можна говорити, що трудова самостійність як система має чотирикомпонентну структуру таких елементів: когнітивного – знань трудового процесу, його ресурсного забезпечення, дотримання норм і правил поведінки під час виконання трудових завдань; аксіологічного – інтересу і потреби в предметно-перетворювальній діяльності, системі ціннісних орієнтацій стосовно праці, оцінних суджень особистості, її соціальних установок; праксеологічного – наявності досвіду предметно-перетворювальної діяльності, сформованості виконавських і організаторських компетентностей, вияву при цьому ініціативи, самостійності, творчості, відповідальності; афективного – визначаючого емоційно-почуттєве ставлення до праці, емоційне задоволення від самого процесу праці, її результатів. Природно, що кожен із виділених компонентів, як частина єдиного цілого, відносно самостійний, має свої специфічні особливості, але, разом з тим, взаємообумовлений і взаємопов'язаний з іншими. З огляду на це рушійною силою трудової самостійності стає взаємодія зовнішніх стимулів і внутрішніх мотивів. Загалом же і стимули трудового навчання мають двоякий характер. Вони можуть бути як зовнішніми у вигляді вимог, так і внутрішніми -

потребами, які пов’язані з інтересами особистості, її переконаннями, намірами, мріями, ідеалами тощо.

Дія зовнішніх і внутрішніх стимулів мотивації має врівноважуватися у процесі трудового навчання. Адже надання переваги внутрішньому зацікавленню звужує фактичні можливості учня, а сухий підхід з позиції зовнішніх вимог позбавляє процес навчання емоційного забарвлення.

Ефективність трудової діяльності учнів початкових класів можна значно підвищити, якщо організований вчителем освітній процес буде безпосередньо орієнтований на розвиток їх трудової активності, що стане умовою розвитку цілого комплексу властивостей і якостей особистості, дасть можливість реалізуватися в будь-якому виді трудової діяльності.

Висновки. Таким чином, основою підвищення ефективності трудового навчання молодших школярів на уроках праці є педагогічна концепція про різносторонній розвиток учнів та особистісно-орієнтоване навчання, де трудова діяльність, залучення учнів до активних форм цієї діяльності, урізноманітнення та диференціація форм проведення уроку праці та засобів навчально-дослідницької діяльності школярів. Активізація праці учнів на уроках трудового навчання можлива, коли кожен з них найповніше виконуватиме ту чи іншу роботу, проводитиме спостереження і досліди; включатиметься в ігрові ситуації.

Література

1. Боднар С.П. Шляхи стимулювання навчально-пізнавальної активності учнів у навчальному процесі / С.П. Боднар, О.С. Соколан // Науковий часопис національного педагогічного університету ім. М.Драгоманова, В2. – К. – 2000. – С. 50-58.

2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

3. Гуревич Р. Інноваційні засоби навчання у трудовій підготовці вчителів / Р. Гуревич, М. Кадемія // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2008. – №2. – С. 3-5.

4. Коберник О.М. Проектування навчально-виховного процесу в школі / О.М. Коберник. – К.: Хрещатик, 1996. – 153 с.

5. Роєнко Л. Особливості трудової активності молодших школярів / Л. Роєнко // Рідна школа. – 2000. – №2. – С. 57-58.

6. Сушенцева Л. Підвищення активізації пізнавальної діяльності на уроках трудового навчання / Л. Сушенцева, О. Сушенцев // Рідна школа. – 2000. – №9. – С.70-72.

7. Федорова Г.Г. Социальная компетентность современных школьников. Монография / Б.В. Авво, И.В. Гладкая, И.Ю. Гутник, Н.Н. Суртаева, Г.Г. Федорова. - СПб.: Изд-во «Свое издательство», 2012. - 264 с.